TEXNIKUM O‘QUVCHILARINING DARSLARGA QATNASHISH MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING INNOVATSION USULLARI

Palvanov Zafarbek Xudayberganovich

Urganch shahar 2-son texnikumi uslubchisi

zafarpalvanov90@gmail.com

Ro‘zmetova Iqbol Kamiljanovna

Urganch shahar 2-son texnikumi katta o‘qituvchisi

rozmetovai474@gmail.com

Yuldashov Baxtiyor Yusupovich

Urganch shahar 2-son texnikumi Ishlab chiqarish ta`limi ustasi

yoldashevbahtiyor@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada kasbiy ta’lim muassasalarida o‘quvchilar davomadini yaxshilash va darslarga qatnashish motivatsiyasini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Davomadga ta’sir qiluvchi pedagogik, ijtimoiy va tashkiliy omillar, motivatsiyaga asoslangan yondashuvlar, raqamli monitoring, loyiha asosida o‘qitish, gamifikatsiya, mentorlik hamda pedagog–ota-ona hamkorligi ko‘rib chiqiladi. Muallif tomonidan texnikumlarda qo‘llash mumkin bo‘lgan integratsiyalashgan amaliy model va monitoring bo‘yicha tavsiyalar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: kasbiy ta’lim, texnikum, davomad, motivatsiya, pedagogik innovatsiya, raqamli monitoring, gamifikatsiya, mentorlik, hamkorlik.

Kirish

Kasbiy ta’limning asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarni tanlangan kasb yoki mutaxassislik bo‘yicha zarur bilim, ko‘nikma va kompetensiyalar bilan ta’minlash, ularni mehnat faoliyatiga tayyorlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishishda o‘quv mashg‘ulotlarining mazmuni va sifati bilan bir qatorda, o‘quvchilarning darslarda muntazam ishtirok etishi ham muhim omil hisoblanadi. Davomad ta’lim jarayonidagi ishtirokni aks ettiruvchi tashkiliy ko‘rsatkich bo‘lish bilan birga, o‘quvchining ta’limga munosabati, o‘zini boshqarishi va kasbiy maqsadlari bilan ham bog‘liq.

Darslarni muntazam qoldirish o‘quv materialining uzluksiz o‘zlashtirilishiga, amaliy mashg‘ulotlarda ko‘nikmalar shakllanishiga va guruhdagi hamkorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois davomad masalasini faqat intizomiy talablar doirasida emas, balki o‘quvchining ehtiyojlari, qiziqishi va ta’lim muhitini yaxshilash orqali hal etish maqsadga muvofiq.

Davomadga ta’sir etuvchi omillar

Davomad bilan bog‘liq holatlar ko‘pincha bir nechta omilning o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga keladi. Jumladan, o‘quvchining tanlagan kasbiga qiziqishi sustligi, dars mazmunining uning kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog‘liqligini anglamasligi, oilaviy yoki ijtimoiy sharoitlar, transport va vaqt bilan

bog‘liq qiyinchiliklar, psixologik muammolar, tengdoshlar ta’siri hamda pedagogik muloqotning yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmaganligi davomadga ta’sir qilishi mumkin.

Bunday vaziyatlarda sababni aniqlamasdan turib, barcha o‘quvchilarga bir xil ta’sir choralarini qo‘llash kutilgan natijani bermasligi mumkin. Uslubiy xizmat, guruh rahbarlari, fan o‘qituvchilari, ishlab chiqarish ta’limi ustalari va psixolog hamkorligida davomad tahlilini o‘quvchiga yordam berish mexanizmi sifatida tashkil etish zarur.

Motivatsiyani oshirishning innovatsion usullari

1. Loyiha asosida o‘qitish. Project-Based Learning yondashuvi o‘quvchilarni real yoki kasbiy vaziyatga yaqin muammolarni hal etishga jalb qiladi. O‘quvchilar jamoa bo‘lib loyiha ishlab chiqishi, mahsulot yoki xizmat prototipini yaratishi, natijani taqdim etishi mumkin. Masalan, IT yo‘nalishida tarmoq sxemasi yoki veb-sahifa ishlab chiqish, logistika yo‘nalishida yuk tashish marshrutini rejalashtirish, qurilish yo‘nalishida loyiha chizmasini tayyorlash. Kasbiy mazmundagi topshiriqlar darsning amaliy qiymatini ko‘rsatib, o‘quvchining ishtirok etish istagini qo‘llab-quvvatlaydi.

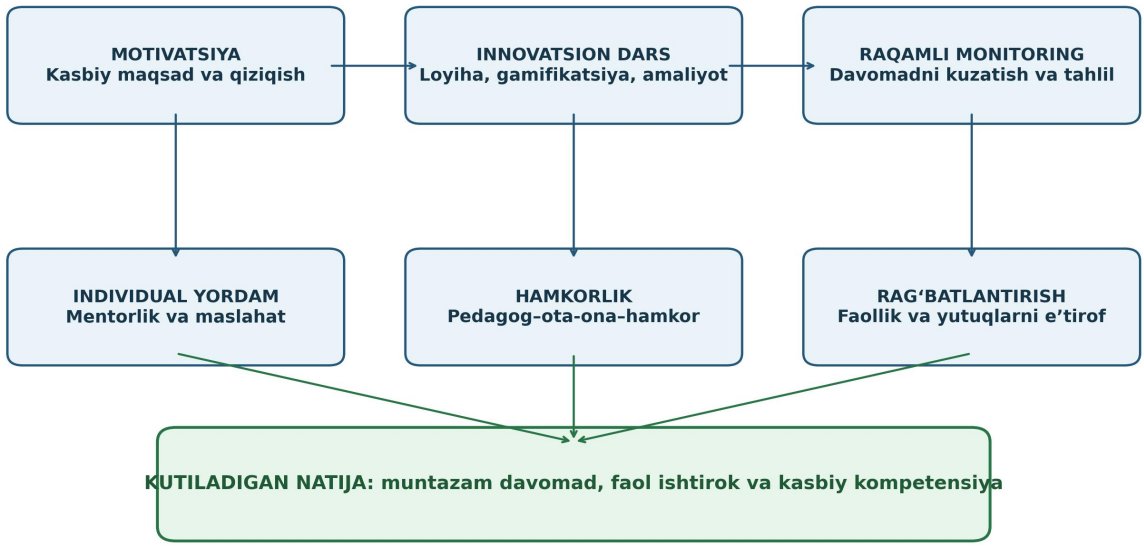
2. Gamifikatsiya va rag‘batlantirish. Darslarda viktorinalar, jamoaviy musobaqalar, topshiriqlar ketma-ketligi, o‘zlashtirish xaritasi va yutuqlarni e’tirof etish kabi o‘yin elementlaridan foydalanish mumkin. Rag‘batlantirish faqat kelganlik uchun emas, balki bilim, mas’uliyat, o‘z vaqtida topshiriq bajarish, jamoada ishlash va davomadning yaxshilanishi kabi ko‘rsatkichlar bo‘yicha amalga oshirilishi tavsiya etiladi. Bu yondashuv shaffof mezonlarga asoslanishi va o‘quvchilarni kamsituvchi taqqoslashlardan qochishi kerak.

3. Raqamli monitoring. Elektron jadvallar, ta’lim platformalari, QR-kod yoki muassasada tasdiqlangan elektron qayd vositalari davomadni tezkor qayd etish va tahlil qilishga yordam beradi. Monitoring natijalarini haftalik yoki oylik kesimda ko‘rib chiqish, takroriy dars qoldirish holatlarini erta aniqlash va tegishli mas’ullar bilan ishlash imkonini beradi. Raqamli tizim shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, foydalanish vakolatlari va texnikumning ichki tartiblariga muvofiq qo‘llanishi lozim.

4. Mentorlik va individual qo‘llab-quvvatlash. Davomadida pasayish kuzatilgan o‘quvchi bilan individual suhbat o‘tkazib, sabablarni aniqlash, maqsad qo‘yish, o‘z vaqtini rejalashtirish va ta’limiy yordam ko‘rsatish tavsiya etiladi. Mentorlik o‘quvchining muammosini tinglash, ishonchli muloqot va muntazam kuzatuvga asoslanishi kerak. Zarur hollarda psixolog, ota-ona yoki tegishli mutaxassislar bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yiladi.

5. Kasbiy muhit bilan integratsiya. Ish beruvchilar, korxonalar va mutaxassislar bilan uchrashuvlar, ishlab chiqarish amaliyoti, mahorat darslari, kasbiy tanlovlar va ekskursiyalar o‘quvchiga ta’limning real mehnat bozori bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi. Kasbning istiqboli, ish jarayoni va malaka talablari haqida aniq tasavvur shakllanishi motivatsiyani qo‘llab-quvvatlaydi.

6. Pedagog–ota-ona–hamkorlar aloqasi. Davomad haqida ota-onalarni o‘z vaqtida xabardor qilish, muntazam maslahatlashuvlar, guruh rahbari va fan o‘qituvchilari bilan kelishilgan profilaktik ishlar muammoni birgalikda hal qilish imkonini yaratadi. Hamkorlikning maqsadi jazolash emas, o‘quvchining ta’limga qayta jalb etilishi va barqaror qatnashishiga ko‘maklashish bo‘lishi lozim.

1-rasm. Davomad motivatsiyasini oshirishning integratsiyalashgan modeli (muallif ishlanmasi).

Amaliy tashkil etish va monitoring

Uslubiy xizmat tomonidan davomadni yaxshilash bo‘yicha ishlarni bosqichma-bosqich tashkil etish maqsadga muvofiq: (1) guruhlar va o‘quvchilar kesimida boshlang‘ich davomad holatini tahlil qilish; (2) dars qoldirish sabablari bo‘yicha pedagogik kuzatuv va suhbatlar o‘tkazish; (3) guruhlar uchun motivatsion va kasbiy loyihalarni rejalashtirish; (4) elektron yoki muntazam qayd tizimi orqali davomad dinamikasini kuzatish; (5) individual yordam va ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish; (6) davriy natijalarni tahlil qilib, samarali usullarni kengaytirish.

Monitoringda darslarga qatnashish ulushi, sababsiz qoldirilgan mashg‘ulotlar, davomadning davrlar bo‘yicha o‘zgarishi, loyiha va amaliy mashg‘ulotlardagi ishtirok, profilaktik suhbatlar hamda ko‘rilgan choralar natijasi kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin. Muayyan texnikum bo‘yicha statistik natijalar faqat real qaydlar asosida keltirilishi, taxminiy raqamlar fakt sifatida taqdim etilmasligi lozim.

Xulosa

Kasbiy ta’lim muassasalarida o‘quvchilar davomadini yaxshilash uzluksiz va tizimli pedagogik faoliyatni talab etadi. Motivatsiyani oshirishda loyiha asosida o‘qitish, gamifikatsiya, raqamli monitoring, mentorlik, kasbiy muhit bilan integratsiya va ota-onalar bilan hamkorlikni uyg‘unlashtirish muhim. Ushbu usullar o‘quvchini ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish, darslarning amaliy ahamiyatini oshirish va davomad muammolariga erta munosabat bildirishga yordam berishi mumkin.

Texnikum uslubiy xizmatining vazifasi mazkur yondashuvlarni pedagoglar faoliyatiga metodik jihatdan integratsiya qilish, davomad ma’lumotlarini tahlil qilish, tajriba almashish va natijalarni dalillarga tayangan holda baholashdan iborat. Taklif etilgan model muassasaning sharoitiga moslashtirib, tajriba tariqasida joriy etilishi va natijalari keyingi tahlilda baholanishi mumkin.

\

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr. https://lex.uz/docs/-5013007

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-oktabrdagi PF-158-son Farmoni. Kasbiy ta’limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta’lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida. https://lex.uz/

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 7-avgustdagi 466-son qarori. Professional ta’lim tizimini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar. https://lex.uz/docs/-4945840

4. Deci, E. L., Ryan, R. M. (1985). Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum.

5. Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W. H. Freeman.

6. UNESCO. Technical and Vocational Education and Training (TVET): policy and practice resources. https://www.unesco.org/en/education/skills-work